

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Diskurser rundt vennskap mellom barnehagebarn. En litteraturstudie.

Discourses about friendship among children in kindergarten.
A literature study.

Kandidatnummer 262

BLUBACH 2020/21

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett

Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag

Veileder: Hanne Blaafalk

Innleveringsdato: 14.06.2021

Antall ord: 9260

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle

kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Abstract

This is a mandatory assignment in order to obtain a bachelor's degree as a kindergarten teacher. The main topic of this assignment is friendship among children in kindergarten.

The thesis question is “*What are the discourses about friendship among children in kindergarten present in academic articles and steering documents?*”. To answer this question, I chose to use literature study as method. I analyzed both academic articles and steering documents coming from the Norwegian law and the Education Department, whose purpose was to discuss and research friendship in kindergarten children.

I chose Foucault’s theories about power and discourse to discuss my findings from my literature study. It allowed me to understand how discourse has an explanatory power that influences directly how kindergarten teachers behave towards children and their friendship bonds.

My findings in this study showed that often the kindergarten s staff is prone to define friendship among children using those same criteria that they use for adults. This doesn’t take into consideration the different qualities that friendship among children has, like a different degree of stability and fragility. Others working in the kindergarten can deliberately use the words “friend” and “friendship” as a moral compass and a strategy to teach children how to behave with each other. This diminishes the importance and nature of children’s friendship relationships.

This study gave me also an overview over the main topics that play a big role in defying the concept of children’s friendship, like the role of play and of social development. It is however still not clear whether it is friendship bonds with peers that helps the development of social skills, or if social skills are a pre-requisite for children to be successful in creating friendship relationships.

Innholdsfortegnelse

Abstract	2
1. Innledning.....	4
1.1 Bakgrunn for valg av tema	5
1.2 Presentasjon av problemstillingen	6
2. Hvordan samfunnsendringer har påvirket forståelsen av venns­kapsrelasjoner.....	7
2.1 Redegjørelse av sentrale begreper	9
2.1.1 Venns­kapsbegrepet.....	9
2.1.2 Vennskap og lek	10
2.1.3 Vennskap og sosial kompetanse	11
3. Teoretisk grunnlag for oppgaven.....	11
4. Metode	12
4.1 Litteraturstudie.....	12
4.2 Prosessen.....	13
4.2.1 Søkemotorer/ Kilder.....	13
5. Resultater av litteraturstudiet	14
5.1 Analyse av Rammeplanen.....	14
5.1.1 Støttmateriell til Rammeplanen.....	15
5.2 Analyse av fagartikler	15
5.2.1 Hvordan venns­kapsbegrepet skifter betydning når det anvendes til barnehagebarn .	15
5.2.2 Vennskap mellom barn som forutsetning for framtidig sosial kompetanse	17
5.2.3 Kobling mellom venns­kapsrelasjoner og sosial utvikling i barnehagealderen	18
6. Drøfting.....	21
6.1 Venns­kapsbegrepet.....	21
6.1.1 Vennskap i teori	21
6.1.2 Vennskap i praksis.....	23
6.2.1 Lek og sosial kompetanse.....	25
6.2.2 Felleskap	26
7. Oppsummering	27
8. Avslutning.....	28
Litteraturliste	30

1. Innledning

Denne bacheloroppgaven er avslutningen på fire år som barnehagelærerstudent, og handler om et av de viktigste temaene i barnehagefeltet: vennskap.

I formålsparagrafen av Barnehageloven står det at: “Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap (min kursivering)” (Barnehageloven, kap. 1, §1-2). Fellesskap er assosiert med vennskap. Det å bli møtt med tillit, respekt og anerkjennelse i barnehagen bidrar til barnas mulighet for å skape vennskap. Dette understreker, etter min tolkning, den viktige rollen barnehagelærere har i møte med barn og behovet for å støtte deres vennsksrelasjoner i barnehagen.

Den måten ansatte i barnehagen danner seg et grunnlag for at forstå vennskap som fenomen, etableres gjennom den måte vennskap blir presentert i offentlige styringsdokumenter, faglitteratur, teori om vennskapets betydning for små barn, og hvordan ulike perspektiver tolkes og praktiseres av barnehagelæreren.

Denne bacheloroppgave tar avsett i barna og vennsksrelasjoner og den plassen de får i praksis (se bakgrunn for valg av tema, s.6), men for å tilnærme meg en enda større forståelse og nå mitt mål har jeg valgt å bruke litteraturstudie som metode. Jeg anvender Foucaults teorier om makt og diskurs til å analysere mitt utvalg av råmateriale. Oppgavens grunnlag er bygget opp omkring Foucaults teori om makt og diskurs sett i en sosialkonstruktivistisk perspektiv.

Gjennom denne prosessen, viser et av mine funn noe om hvordan vennsksrelasjoner mellom barn er definerte av de ansatte i barnehagen. Anne Greve nevner blant annet at hennes forskning viser det er for lett i barnehagen å ikke vektlegge barnas vennskap, fordi personalet tror at barna skaper nye vennsksrelasjoner veldig lett, til tross for at en tidligere undersøkelse viser at det tar tid for barna å skape vennskap, disse relasjonene er unike og en venn kan derfor ikke erstattes med en ny venn (Greve, 2007; 2009). Utgangspunktet i Greves artikkel er at barns vennsksrelasjoner er akkurat like viktige som de voksnes. I barnehagen: “får begrepet vennskap en moralsk disiplinierende betydning” (Greve, 2009, s. 92) og blir

brukt overfor barn som en påminnelse om å “være snille mot hverandre”. Dette funn viser at ansatte som jobber i barnehagen kan se på vennskap mer som en relasjon som kan brukes til å regulere barnas atferd, enn en viktig mellommenneskelig relasjon blant barn. Men forskning viser også en overvåkenhet i praksis og ansatte som ser på vennsksrelasjonene blant barnehagebarn som noe skjørt som skal beskyttes eller støttes, er essensielt for barnets selvbilde og felleskapet blant barn i barnehagen.

Som Barnehageloven sier, er det barnehagen sitt ansvar å bidra for at barna skal oppleve vennskap. Jeg tolker dette som en av de viktigste punktene i barnehagelæreren sin jobb.

De ansatte kan behandle en vennsksrelasjon mellom to barn ulikt, avhengig av hvilken definisjon av vennskap de har og måten man snakker om det i barnehagen (diskurser).

Diskurser har med definisjonsmakt å gjøre, og de påvirker de ansattes handlinger og deretter barnas opplevelser i barnehagen.

Det fordrer at barnehagelærere er faglig reflekterende og analyserende til stede i praksis, så dette kan inngå i det pedagogiske arbeidet og barnehagelæreren kan veilede øvrige ansatte i å møte barna med genuin respekt og forståelse for vennsksrelasjonene deres.

Andre funn i min studie viser at vennskap er sterkt knyttet til dimensjoner som lek, sosiale ferdigheter. Råmaterialet jeg har valgt ut for denne oppgaven, peker mot at barn som er sosialt flinke har en større mulighet til å inngå vennsksrelasjoner med andre barn. Samtidig ser det ut som om vennsksrelasjoner mellom barnehagebarn hjelper barna i å lære eller utvikle deres sosiale ferdigheter.

Jeg skal videre i denne oppgaven redegjøre kort for bakgrunnen for valg av problemstilling, dernest presentere videre disposisjon for oppgaven. Etterfølgende vil jeg gjøre rede for sentrale begreper knyttet til tema vennskap og etter dette vil jeg legge fram det teoretiske grunnlaget for mitt arbeid og drøfte mine funn.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Siden 2014 har jeg jobbet i barnehagen som assistent, inkludert de siste fire årene mens jeg utdannet meg som barnehagelærer. Spesielt i løpet av disse fire årene har jeg hatt muligheten til å reflektere over barnehagefaglig teori og praksis.

Ideen om temaet for denne bacheloroppgaven begynte å ta form i løpet av mai 2020, midt i en pandemi som hadde da rammet Norge i to måneder. Barnehagene hadde nettopp åpnet igjen, og de var på rødt nivå, barna var delte i små grupper såkalte “kohorter”. Den første dagen jeg jobbet i denne nye realiteten la jeg merke til noe viktig barna hadde mistet: daglig kontakt med venner.

Jeg observerte barn som så på vennene sine fra avdelings vinduet eller fra den andre siden av garderoben. Mitt inntrykk var barna ville gjerne leke, klemme, snakke med hverandre. Jeg begynte å reflektere over hva vennskap betyr for barnehagebarn: har dette begrepet samme betydningen for barna og voksne? Hvordan opplever barna dette forholdet? Og hvordan opplever vi som jobber i barnehagen dette forholdet mellom barna?

Jeg prøvde å lytte til hvordan ordet “venn” ble brukt i hverdagen og jeg la merke til at det “å være venner” ble brukt av de ansatte på ulike måter, når det gjaldt barna og når det gjaldt vennskapsbegrepet generelt blant voksne.

Jeg ble veldig nysgjerrig på hva det egentlig menes i faglitteraturen når det er snakk om barnas vennskap, og om det sier noe om innholdet personalet i barnehagen fyller vennskapsbegrepet med.

Rammeplanen (2017) nevner vennskap uten å forklare begrepet. Så, selv om vennskapsbegrepet virker sentralt i dette dokumentet, er det opp til pedagogene og barnehagene å tolke det på bakgrunn av deres verdisyn, holdninger, erfaringsgrunnlag, kunnskaper og pedagogisk skjønn.

Med disse refleksjonene som grunnlag, ble “vennskap mellom barnehagebarn” temaet for denne bacheloroppgaven.

Jeg skal i neste avsnittet presentere min problemstilling innen dette temaet.

1.2 Presentasjon av problemstillingen

Vennskap er et såpass stort tema at det er behov for en avgrensing innenfor denne oppgavens rammer. Målet mitt er ikke å undersøke vennskap i barnehagen generelt, men å reflektere over måten det blir omtalt og diskutert i styringsdokumenter og faglitteratur. Jeg vil anvende Foucaults teori om makt og diskurser knyttet opp mot barnehagefaglige tekster, og svare på spørsmål rundt innholdet av begrepet vennskap. Hvordan det blir redegjort for og definert i forskning og hvilke andre temaer/ begreper er koblet til vennskapsbegrepet.

Problemstillingen min ble til:

“Hvilke diskurser finnes det rundt vennskapsbegrepet mellom barnehagebarn i fagartikler og styringsdokumenter?”

Problemstillingen skal avspeile hvilke teorier blir brukt til å forklare begrepet, hvilke metoder blir brukt til å undersøke denne relasjonen mellom barnehagebarn i forskningsfeltet og på hvilken måte kan det påvirke barns hverdag og sosiale liv i barnehagen.

1.3 Videre disposisjon av oppgaven

For at det skal være lettere å orientere seg i lesning av denne oppgaven, skal jeg nå presentere oppgavens oppbygging.

I neste kapittelet skal jeg illustrere noen viktige samfunnsendringer som har hatt en viktig rolle i å påvirke forståelsen av vennskapsrelasjoner mellom barn i løpet av de siste 50 årene. Jeg skal deretter gjøre rede for noen sentrale begreper knyttet til vennskap.

I kapittel 3 skal jeg gjøre rede for Foucaults teorier om makt og diskurs, som skal være det teoretiske grunnlaget jeg kommer til å støtte meg til i drøftingen.

I kapittel 4 skal jeg presentere litteraturstudie som metode, og illustrere prosessen som førte meg til å finne det råmaterialet jeg brukte i min studie.

Jeg vil senere i kapittel 5 og 6 henholdsvis presentere resultatene fra min studie og drøftingen av dem, i lyset av min problemstilling og det teorigrunnlaget jeg valgte å bruke.

I kap. 7 skal jeg oppsummere denne oppgaven, ved å framheve dens viktigste punkter.

Kapittel 8 skal være en avslutning av denne oppgaven.

2. Hvordan samfunnsendringer har påvirket forståelsen av vennskapsrelasjoner

I dette avsnittet vil jeg kort belyse, i grove trekk, noen samfunnsendringer som har forandret barns liv tilbake fra 1970-årene og hvilken betydning disse endring har fått for fokus på vennskapsrelasjoner blant barn. Denne korte fremstillingen kontekstualiserer vennskap som et fenomen som blir satt pris på i vårt moderne samfunn, og som hører til både den private og den offentlige sfære. Vennskap er en relasjon som befinner seg i skjæringspunktet mellom hjemmet og institusjonalisering av barndommen.

Barnas sosiale liv endret seg fra 1970-årene, når barnehagene en realitet i Norge. Men det tok litt tid før de fleste kunne benytte seg til denne tjenesten, i 1980 var nemlig bare 20% av barna i barnehagen (www.ssb.no). Før da var det vanlig for barna å være hjemme med moren og søsknene fra da de ble født til de begynte på skolen. Kanskje de kunne til og med være med andre barn i nabolaget, men det var begrenset antall barn utenfor familien de kunne leke med (Øksnes & Greve, 2015).

Etter at barnehagen ble en institusjon, begynte barna å tilbringe dagene sine med jevnaldrende og voksne som ikke tilhørte familien eller nabolaget, mens foreldrene var på jobb. De gikk fra å leke i en privat arena (hjemme, nabolaget, osv.) til å måtte dele en offentlig arena med mange andre barn. I disse nye arenaer var det andre regler som gjaldt, som å dele leker og være en del av et felleskap.

I 2009 vedtok Regjeringen om barns rett til barnehageplass fra da de fylte ett år. 91,8 % av alle 1-5 åringer og i dag har 92,8% av norske barna mellom 1 og 5 år plass i barnehagen (www.ssb.no). Dette betyr at barna har nå en “institusjonalisert barndom”, der de er delt i grupper og deres dagens rutiner og aktiviteter er mer eller mindre styrt av de ansatte i barnehage. Barnas sosialiseringssprosess fikk en ny arena og gikk fra privat til offentlig. Utvikling av et felleskap og barnas sosiale kompetanse er blitt et mål, hvis ikke hovedmålet, for at barnehagene i det hele tatt eksisterer (Sundsdal, 2015). I denne nye offentlige arena får barna ikke bare muligheten til å bli kjent med andre barn som ikke er en del av familien, men de får sjansen til å velge frivillig sine egne venner (Størksen, 2014).

Politikere, foreldrene og barnehageansatte snakker om vennskap som en viktig del av barndommen og barnas erfaring i barnehagen. Det finnes til og med barnehager som reklamerer for “vennegaranti” på deres nettsider (Greve, 2015). Dette viser tydelig hvordan vennskap blir satt pris på i vårt moderne samfunn og i barnehagesektoren spesielt.

Sundsdal (2015) beskriver vennskap som et *politikum*, det vil si et gjennompolitisert tema som er relevant når man prøver å forstå hvordan foreldre, forskere eller barnehagelærere tenker over vennskap. Ifølge ham er det en barnehagepedagogisk samtale om vennskap som pågår, og vennskap er såpass sentralt at det kan ikke bare tenkes som en privatsak, men må. Ut ifra disse perspektiver får barnehagelæreren en sentral rolle i det pedagogiske arbeid med å tenkes som offentlig og politisk (Sundsdal, 2015).

Foreldrene vil at barna skal forme vennskapsbånd fra barnehagealderen og er veldig opptatt over hvem barna leker med, samtidig er forskerne og politikere også opptatt av hvordan vennskap tidlig i livet påvirker resten av barnas liv (Størksen 2014; Sundsdal 2015).

2.1 Redegjørelse av sentrale begreper

Jeg skal videre gjøre rede for *vennskapsbegrepet*, *vennskap og lek* og *vennskap og sosial kompetanse*. Vennskap er et komplekst fenomen, jeg vil her presentere et lite tverrsnitt av teorigrunnlag, faglige bidrag og perspektiver som barnehagefeltet kan støtte seg til for å definere det. Dette er med til at påvirke betingelsesrammene for barn i barnehagen og deres vennskspsrelasjoner, med tanken på at begrepet *vennskap* er noe som er sosialt konstruert.

2.1.1 Vennskspsbegrepet

Hvordan definerer man vennskap? Det er svært vanskelig å finne en definisjon på et begrep så viktig og så ofte brukt som dette. Det finnes ulike fag som prøver å gjøre rede for denne relasjonen, for eksempel filosofi, psykologi og sosiologi. Alle disse disiplinene er enige i at vennskap er frivillig, barn (og voksne) velger selv hvem de vil kalle for en venn, i tillegg er denne relasjonen preget av gjensidighet (Størksen, 2014).

Innen utviklingspsykologi er forskerne enige om at vennskap begynner allerede ved spedbarns stadiet, og relasjonene blir mer og mer tydelige mellom 2 og 5 år (Størksen, 2014). Ulike perspektiver, som for eksempel det psykologiske og det sosiologiske er ofte uenige om hvordan vennskap fungerer (Greve, 2015). Ifølge det utviklingspsykologiske perspektivet er det tegn på dårlige sosiale kompetanser hvis to barn ikke slipper et tredje barn inn i deres lek, ut fra et sosiologisk perspektiv er dette et forsøk for å beskytte et vennskspsforhold som barna opplever som skjørt (Greve, 2015; Corsaro 2003).

Noen forskere innen pedagogikk (Greve 2015; Nilsen 2015) er enige med det sosiologiske perspektivet. Nilsen mener at barna skaper et sosialt felleskap ved å leke sammen og finne felles interesser. Han kaller denne relasjonen et "*vi-felleskap*". Han mener at denne interaksjonen er nødvendig for at barna skal skape et vennskspsbånd, og må derfor beskyttes (Nilsen 2015). Både Nilsen (2015) og Corsaro (2003) understreker betydningen av en "vi" identitet i vennskapet mellom barn. Venner deler ofte en følelse av "vi mot verden" og dette

kan resultere for eksempel i “illegale aktiviteter”, det vil si aktiviteter som barna ikke har lov til å gjøre i barnehagen, men som forsterker deres vennskapsbånd (Nilsen, 2015).

Mange er enige om at vennskap har en verdi i seg selv for barna, og trenger derfor ikke nødvendigvis å tjene andre mål, som for eksempel utvikling av sosial kompetanse i framtiden (Nilsen, 2015; Greve, 2015).

Vennskap er i litteraturen alltid knyttet til to andre sentrale temaer i barns utvikling: *lek og sosial atferd*.

2.1.2 Vennskap og lek

Hvordan kan man observere vennskap mellom barn? Da må man observere barna i lek. Lek og vennskap er to dimensjoner som går ofte i hverandre: barna leker fordi de er venner, og de er venner fordi de leker sammen. Hvis ikke barna har muligheten til å være fysisk sammen for å leke, blir det vanskelig for dem å skape eller opprettholde en vennskapsrelasjon.

Barnas lek er preget av lykke, glede, og det som Hallowell kaller “flow”. Flow betyr at ett (eller flere) barn er så oppmerksomt mot en aktivitet de liker at de blir “ett” med aktiviteten og med hverandre, alt flyter (Hallowell her i Størksen, 2014). Leken er gøy fordi den er lystbetont og sosial, barna lærer, planlegger og forhandler med hverandre i leken (Lillemyr, 2012; Kibsgaard, 2014). Barna lærer å være med hverandre når de leker, samtidig som de lærer noe mer om seg selv om omverden (Lillemyr, 2012).

Lek er ifølge Lillemyr: “den mest dominerende form for virksomhet hos barn [og] i lek vil barna naturlig oppleve sosial motivasjon gjennom de vennskapsrelasjoner som skapes” (s. 32, 36). Ifølge ham er det gjennom lek at barna lærer, skaffer seg erfaring og blir kjent med andre.

Kibsgaard (2014) skriver at: “å mestre lek bidrar til at barnet kan mestre livet i lag med andre [og at] i leken gror vennskap” (s. 19-20). Barns lek og vennskap kan bidra til læring av relasjon og interaksjon, hvis personalet i barnehagen legger til rette for det (Alvestad, 2014).

Senere i denne oppgaven skal jeg diskutere mer om vennskapskvaliteter, en av disse er *stabilitet*. Vennskap hos barnehagebarn er ikke alltid så stabilt som personale i barnehagen tror, barna trenger tid og plass til å skape noe så skjørt og privat som et vennskap. Her må personalet være oppmerksomt på lekens betydning denne i relasjonen.

2.1.3 Vennskap og sosial kompetanse

Det er kanskje åpenbart at vennskap og sosial kompetanse hos barnehagebarn har en sammenheng, det som er vanskeligere er å bevise hva slags forhold de to begrepene har. Har et barn mange venner fordi det er sosialt flinkt, eller er det å ha venner som gi barna gode sosiale ferdigheter?

Litteratur er tydelig på at barna forbedrer sin sosiale kompetanse gjennom relasjoner med andre, og gjennom samspill med andre barn utvikler de seg språklig, emosjonelt, motorisk og kognitivt (Størksen, 2014).

Sosiale kompetanse er består av ulike ferdigheter og kunnskap som er tillærte og som barna bruker i sine samspill med andre (Størksen, 2014).

Størksen refererer til Planta (årstall) sin modell av den sosiale og kognitive utviklingen hos barn fra de er fødte til ungdomstiden. Planta bruker såkalte “utviklingstemaer” til å beskrive barnas utvikling gjennom årene, disse temaene handler om *hvilke relasjoner barnet er eksponert til og hvordan disse påvirker dets utvikling*. Det femte temaet gjelder vennsapsrelasjoner: gjennom samspill med voksne og jevnaldrende i barnehagen utvider barns sin vokabular, språkferdigheter og dermed sin sosiale kompetanse (Planta her i Størksen, 2014).

3. Teoretisk grunnlag for oppgaven

Denne oppgavens grunnlag er Foucaults teori om makt og diskurs sett i en sosialkonstruktivist perspektiv.

Larsen og Slåtten (2010) sier om det sosialkonstruktiviste perspektivet at: “mennesker konstruerer verden gjennom å språkliggjøre den”. Dette betyr at den sosiale verdenen er skapt gjennom diskurser. Askland og Rossholt (2009, her referert i Larsen og Slåtten) definerer en diskurs som: “et sett med begreper, problemstillinger og formuleringer som ligger nedfelt i språket og er en del av en gitt kultur” (s. 56).

I løpet av de siste ti årene er Foucault blitt mer og mer kjent i Norge for sine teorier om makt og diskurs, hans tilnærming er sosiologisk, men blir i økende grad brukt både i psykologi og pedagogikk (Hammer, 2017). Denne oppgaven handler mye om språk og hvordan vennskap som begrep blir definert i fagfeltet når det handler barnehagebarna. Derfor velger jeg

Foucaults sine teorier om makt og diskurs som verktøy for å kunne analysere hvordan språket påvirker virkeligheten.

Foucaults idé er at vi bruker språket vårt, diskursene, til å forme virkeligheten. Diskursene tyder på en ubalanse i maktforholdene og er hele tiden med på å påvirke hvordan vi ser og tenker på ulike fenomener. Måten et fenomen blir presentert og snakket om påvirker våre erfaringer om det fenomenet. Foucault fokuserer ikke på: “hvem som har makten, men om hvordan makten virker og har formende effekter”. Han stiller et spørsmål om hvordan virkeligheten “blir til” i stedet for hvordan den allerede “er” (Hammer, 2017, s. 17).

Ifølge Hammer inneholder diskurser makt, og gjennom språket kan vi påvirke hvordan virkeligheten rundt et fenomen blir. Språk er en sosial handling som kan resultere i en maktutøvelse. Makt er ifølge Foucault ikke direkte og øyeblikkelig, men kan forstås som “handlinger som virker på handlinger” (Foucault her i Hammer, 2017).

Når man viderefører Foucault sine teorier om makt og diskurs til barnehagefeltet blir det et spørsmål om hvordan styringsdokumentene, forskning, pedagogene og barnehageansatte generelt snakker rundt et tema. Hvis fokuset er vennskap, som i denne oppgavens tilfellet, kan man analysere fenomenet på en foucauldiansk måte ved å stille de følgende spørsmålene: hva sies det om vennskap i barnehagen? hvordan sies det? hvilke begreper brukes det? hvilket tema kobles til det? (Hammer, 2017).

4. Metode

I dette kapitlet skal jeg redegjøre for litteraturstudie som metode, og for prosessen som ledet meg til å samle datamateriale ut ifra min problemstilling. Jeg skal senere presentere mine funn og drøfte dem i lyset av det teoretiske grunnlaget som ble tidligere beskrevet.

4.1 Litteraturstudie

Litteraturstudie er en kvalitativ metode der man søker og bruker skriftlige kilder som for eksempel faglig litteratur og styringsdokumenter, og samler dem før man kan tolke og analysere disse. Man identifiserer, presenterer og diskuterer eksisterende litteratur om et tema

eller problemstilling, ikke bare som et ledd av et forskningsprosjekt, men som egen studie (Skilbrei, 2019).

Det første steget i en litteraturstudie er det å ha et tema og en problemstilling man forholder seg til, problemstillingen i min studie ble: *“Hvilke diskurser finnes det rundt vennskapsbegrepet mellom barnehagebarn i fagartikler og styringsdokumenter?”*

Når jeg begynte mitt søk i faglitteraturen om vennskap i barnehagen, var jeg interessert i å få en oversikt over de mest relevante fagartikler som redegjør for hva vennskap betyr for barnehagebarn (basert på barns utsagn, samtale med barn, observasjoner?), og som belyser ulike perspektiver som ansatte/voksne i barnehagen kan ha om vennskap blant barnehagebarna.

Problemstillingen i praksis ble summen av disse tre spørsmålene:

Hva ble skrevet om vennskap? Hvordan vennskapsbegrepet ble definert og undersøkt i faglitteraturen? Hvilke temaer ble assosierte til dette begrepet?

4.2 Prosessen

Det første steget i min studie var å søke hva barnehageloven og rammeplanen sa om vennskap mellom barnehagebarn, i tillegg søkte jeg på Utdanningsdirektoratet sin hjemmeside for å lete etter andre dokumenter der vennskap i barnehagen var nevnt.

Rammeplanen og barnehageloven har en svært stor innflytelse på hvordan en barnehage skal styres, de er viktige dokumenter som påvirker både verdier og praksis i hverdagen.

Det andre steget i denne prosessen var å finne relevant faglitteratur om vennskap mellom barn som kunne settes opp mot med det styringsdokumentene mener om det.

Før jeg presenterer det datamateriale jeg vurderte som mest relevante, vil jeg i neste avsnittet beskrive prosessen jeg brukte for å finne det.

4.2.1 Søkemotorer/ Kilder

Jeg brukte Oria, søkemotoren fra biblioteket i Høgskulen på Vestlandet, som hovedkilde for å finne fagartikler som handler om vennskap i barnehagefeltet. Jeg søkte både på norsk og på engelsk, og brukte søkeordene “vennskap AND barnehage”, eller “friendship AND

kindergarten”. Det første søket ga 79 artikler og 11 bøker, mens det andre ga hele 9389 artikler og 1672 bokkapitler.

Jeg begynte å avgrense funnet ved å spisse kriteriene, jeg valgte vekk alle artiklene som hørte til medisinske tidsskrift og fokuserte på de nyeste artiklene. Jeg sorterte artiklene etter relevans og jeg valgte ut de som kunne gi meg en generell forklaring av begrepet “vennskap”, altså de som beskrev vennskap blant barn generelt og ikke i spesifikke situasjoner (f.eks: multikulturelle grupper, grupper med atferdsproblemer eller andre vansker, osv), jeg fokuserte på de artiklene som handlet eksklusivt om barnehagebarn.

Jeg fant 23 artikler som kunne være relevante for min studie og av disse brukte jeg 10 i denne oppgaven. Disse 10 ble plukket ut fordi de handlet enten om definisjonen av vennskap mellom barnehagebarn eller om hvordan vennskap påvirker barnas liv i barnehagen. Jeg ville også undersøke i hvilken grad barna ble involverte i disse studiene, jeg brukte derfor bare artikler som handlet om kvalitative studier.

5. Resultater av litteraturstudiet

5.1 Analyse av Rammeplanen

I den en siste utgave av Rammeplanen for barnehagen fra august 2017 står at et av barnehagens formål er at den skal fremme vennskap og felleskap:

Barnehagen skal aktivt legge til rette for utvikling av vennskap og sosialt fellesskap [og] personalet skal støtte barnas initiativ til samspill og bidra til at alle kan få leke med andre, oppleve vennskap og lære å beholde venner.

(s.23)

Også “sosial kompetanse” er kommet fram som et viktig begrep assosiert med vennskap, det er beskrevet som en forutsetning for at barn skal kunne fungere godt sammen med andre (Udir, 2017).

Det som er positivt og utfordrende med Rammeplanen er at den ikke kommer med praktiske løsninger om hvordan man skal oppfylle alle kravene. På den ene side kan det være problematisk fordi hver eneste barnehage kan tolke ulikt og lage ulike praksis til de samme

kravene, men på den andre siden kan det medføre en praksis hvor det gir rom for faglig skjønn og nettopp det å kunne finne ulike løsninger på samme utfordringer. I dette tilfellet mangler vi også en begrepsforklaring: hva mener Rammeplanen med begrepet “vennskap”? Vi kan se hva dette begrepet blir assosiert med: “fellesskap”, “lek med andre” og “samspill”. Hver barnehage kan her definere begrepet annerledes, uten at det blir feiltolket.

5.1.1 Støttmateriell til Rammeplanen

Som støttematerialet til Rammeplanen kan man finne en veileder som heter “Barns trivsel- voksnes ansvar”. Veilederen blir slikt presentert: “Denne veileder handler om hvordan dere som ansatte kan støtte barnas sosiale utvikling og arbeide for å skape et godt psykososialt miljø som forebygger mobbing og krenkelsler” (Udir, 2018, s.1).

Kapittel 4 i veilederen omhandler vennskap. Her kan man lese at: “Vennskap bidrar til en følelse av deltakelse og fellesskap som igjen bidrar til positiv selvfølelse” og videre at: “Å etablere vennskap og opprettholde dem er en viktig faktor i sosialiseringprosessen og en forebyggende faktor mot uheldig og negativ utvikling” (2018, s. 12). Her forklarer teksten at personalet skal både støtte barna i å lage nye vennskap og skjerme de nye vennsapsrelasjoner som kan være skjøre, det kommer også praktiske forslag om hvordan dette kan gjøres: “Da er det for eksempel viktig ikke å foreta gruppeinndeling som skiller barna, eller henviser dem til faste plasser ved matbordet eller i samlingskroken.” (2018, s. 12).

5.2 Analyse av fagartikler

I denne delen av oppgaven skal jeg presentere de ti artiklene som jeg har sortert ut ifra mitt søk og som jeg anser som mest relevante for dette litteraturstudiet.

5.2.1 Hvordan vennsapsbegrepet skifter betydning når det anvendes til barnehagebarn

Anna Inger Helmen Borge (2009) skriver en artikkel om vennskap blant barnehagebarn fra et utviklingspsykologisk synspunkt. Hun mener at vennskap er karakterisert av gjensidighet og at de voksne som observerer må tenke at vennsapsrelasjonen mellom to barn er mer abstrakt

enn: “to barn som leker sammen [og at] vennskap er et forhold som ikke har å gjøre med tid og sted, men med personlige kvaliteter hos barnet selv og hos den som barnet opplever er en venn” (s.4). Det er derfor selve barnet som er den beste informanten når det gjelder vennskap. Vennskap skal ifølge Borge “hjelp barna å tilegne seg de sosiale ferdighetene som kan hjelpe mot atferdsvansker og følelsesmessige problemer” (2009, s.3). Borge (2009) hevder at de barna som ikke har disse ferdighetene kan oppleves å bli avvist og kan ha utfordringer i å skape vennskskapsrelasjoner med andre.

Nome (2018) drev en mikro-etnografisk undersøkelse fra to småbarnsavdelinger i en norsk barnehage for å observere kvaliteter ved samspillet blant 2-3 åringene Han kaller disse samspillene “private relasjoner på en offentlig arena” (Nome, 2018) og forsøker å forstå hva konteksten betyr for disse relasjonene. Nome bruker sosialkonstruktivisme for å forklare sentralitet i begrepene “offentlig” og “privat”, der det første betyr “å være tilgjengelig for alle” og det andre “å være tilgjengelig for noen utvalgte” (Nome, 2018).

Forfatteren bruker Johansson (2001) og Corsaro (2014) for å forklare at når to barn gjør en aktivitet sammen, blir denne aktiviteten “privat”, de kan derfor avvise et tredje barn i forsøket om å beholde den privat. Et tredje barn kan i dette tilfellet bli sett som en trussel (Nome, 2018). Ifølge Nome tillegger barnehageansatte sine “voksenerfaringer” i begrepet vennskap når det gjelder barn. Han refererer til Greve (2009) og Nilsen (2015) når han reflekterer over selve begrepet “vennskap” som upresis når det handler små barn, fordi det indikerer noe “statisk” og “kontekstavhengig” (Nilsen, 2015 i Nome). Barna bruker ulike strategier for å skape “privacy” i det offentlige rommet som barnehagen representerer, de forsøker å beskytte deres relasjoner med såkalte “privatiserende praksis”, som å invitere andre barna med hjem eller ta med seg private leker hjemmefra (Nome, 2018). Avslutningsvis reflekterer Nome om den viktige rollen personalet i barnehagen har ved å hjelpe disse barna å beskytte de private relasjonene de skaper, og hvor viktig er at de reflekterer over eventuelle strategier for å inkludere andre barn i leken (Nome, 2018.)

Anne Greve assosierer begrepet vennskap til barnas medvirkningsrett i barnehagen i sin artikkel “Vennskap mellom de yngste barna i barnehagen” fra 2009. Ifølge Greve er vennskap ikke noe “man kan påtvinges”, og er derfor viktig at barna er sikret deres rett til å bestemme hvem de vil være venner med. Denne rettigheten, sier Greve, vil ikke alltid bli prioritert i barnehagen. Et eksempel er når de yngste barna begynner på stor avdeling og blir skilte fra deres venner (Greve, 2009). For Greve er det for lett i barnehagen å gi lite vekt på

barnas vennskap fordi man tror at barna skaper nye vennsksrelasjoner veldig lett, til tross for at en tidligere undersøkelse viser at det tar tid for barna å skape vennskap, disse relasjonene er unike og en venn kan derfor ikke erstattes med en ny venn (Greve, 2007; 2009). Utgangspunktet i Greves artikkel er at barns vennsksrelasjoner er akkurat like viktige som de voksnes. I barnehagen “får begrepet vennskap en moralsk disiplinende betydning” (Greve, 2009, s. 92) og blir brukt overfor barn som en påminnelse om å “være snille mot hverandre”. Greve refererer til Merleau-Ponty (1945) sin livsverdensfenomenologiske tilnærming i observasjonen av vennsksrelasjoner mellom barn, hun påstår at det er på denne måten mulig å observere hvordan barna skaper og uttrykker vennskap (Greve, 2009).

Shin, Kim, Goetz og Vaughn (2014) bruker en sosiometrisk tilnærming for å undersøke vennskap blant barnehagebarn. Forfatterne påstår at det er vanskelig å definere hva vennskap betyr for barnehagebarn, fordi tidligere studier har vist at barnehagebarn og eldre barn definerer vennskap på forskjellige måter. Målet med dette studiet er å finne vennepar (vennedyader), for å finne dem bruker de sosiometriske intervjuer med barn og intervjuer med barnehagelærere. For å etablere vennedyader blir barna stilt spørsmål som “hvem liker du?” eller “hvem liker du å leke med?” og de dyadene som viser gjensidighet blir antatt som venner. Denne tilnærming har fått kritikk fordi man bruker ikke ordet “venn” direkte, men stiller andre spørsmål om hvem barnet liker, forfatterne mener likevel at for barnehagebarna er ofte vanskeligere å peke ut hvem vennene deres er og at en venn for barnehagebarn betyr ofte “et barn jeg liker å leke med”. I den andre delen av studiet var det barnehagelærere som måtte navngi vennedyader av barn, baserte om deres erfaringer og observasjoner. Forfattere analyserte de ulike dyadene som ble pekt ut både av barna og barnehagelærere for å se om det var enighet mellom disse to forskjellige kilder. Resultatene viste at omtrent 57% av vennedyader skapte enighet mellom barna og deres lærere, ifølge forfatterne kan dette være avhengig av de ulike metoder som ble brukt med de to gruppene. I tillegg mente forfatterne at de vennedyadene som barna selv valgte var mer sannferdige enn de som lærerne valgte.

5.2.2 Vennskap mellom barn som forutsetning for framtidig sosial kompetanse

Engle, McElwain og Lasky (2010) sin artikkel “*Presence and Quality of Kindergarten Children’s Friendships: Concurrent and Longitudinal Associations with Child Adjustment in*

the Early School Years” presenterer en longitudinell studie som utforsker hvordan vennskap i barnehagen kan assosieres med barnas tilpasning de første skoleårene. Forfatterne definerer vennskap som dyadiske relasjoner karakterisert av gjensidighet, frivillighet, samarbeid, deling og en positiv emosjonell utveksling. Et vennskapsforhold av “god kvalitet” er i dette studiet karakterisert av høy støtte, positiv deling og høy intimitet.

Både tilstedeværelsen og kvaliteten av vennskapsforholdene ble basert på det mødrene svarte i en skriftlig undersøkelse.

Studien sammenligner barn “uten venner og/eller med vennskapsrelasjoner av dårlig kvalitet” med barn “med venner og/ eller med vennskapsrelasjoner av god kvalitet” og finner at barn “uten venner” i barnehagen hadde større sjanser for å ikke få venner i løpet av det første skoleåret i forhold til de andre barna. Forfatterne selv innrømmer at bare mødrenes rapport om barnas vennskapsforhold kan ikke si oss noe om gjensidigheten i forholdet.

5.2.3 Kobling mellom vennskapsrelasjoner og sosial utvikling i barnehagealderen

Dunn og Cutting drev i 1999 en studie om tre- og fireåringer og om hvordan deres vennskapsinteraksjoner hjalp dem å utvikle sosial forståelse. Alle barna ble observert og testet med oppgaver for ulike dimensjoner(mentalisering, språk, forståelse av følelser), i tillegg ble de observert i lek med en “nær venn”. Vennedyadene ble identifisert gjennom intervju med foreldre og barnehagelærere, og gjennom observasjoner av barna i lek.

Vennskap ble observert med disse kriterier: barna måtte være fysisk nære, de måtte ha engasjert i interaktiv lek og vist hengivenhet for hverandre i løpet av observasjonen.

Resultatene viste hvor ulike disse interaksjonene mellom vennepar var, men de barna som skåret høyest i mentalisering var de som hadde færre misforståelsesproblemer.

Dessuten viste det seg at vennedyadene besto av barna som skåret likt på de ulike dimensjonene. Det kan her sies at barna var venner med de som lignet på dem, eller at barna ble mer og mer like ved å leke sammen.

Også Coelho, Torres, Fernandes og Santos tar i bruk sosiometriske oppgaver i et av deres studier, som analyserer relasjonen mellom barnehagebarnas lekeatferd, sosial aksept og antall gjensidige vennskapsrelasjoner. I deres artikkel fra 2017 om det nevnte studiet definerer de vennskap som en relasjon karakterisert av gjensidighet og komplementaritet i leken, der barna velger hverandre og deler positive erfaringer sammen (Howes, 2009 her i Coelho et

al.). Målet var å analysere barnehagebarnas atferd i lek som ble gjengitt av lærere og sosial aksept og vennskap som ble gjengitt av barna.

Barna blir intervjuet, her ble det brukt bilder av de andre barna til to sosiometriske oppgaver (valg av barn de likte/ ikke likte å leke med; valg av vennepar i samme avdeling). Gjensidige vennerelasjoner ble definerte ut ifra disse oppgavene og sosial aksept ble definert ut ifra antall positive benevnelse delt på antall barn på avdelingen.

Barnehagelærere ble gitt et skjema der de skulle vurdere hvert barn lekeatferd, her ble tre dimensjoner spesielt viktige: barnets destruktive atferd, barnets tilbaketrukket atferd (barnet er mest for seg selv og blir ignorert ofte av de andre barna), og barnets positive interaksjoner med andre.

Studiets resultater viste at barna som skåret høyt i sosial aksept var mer sannsynlig å ha flere gjensidige venner og å være mer populære i gruppen, men ikke alle hadde en "bestevenn".

Dette er kompatibelt med det andre studier har tidligere funnet: sosiale interaksjoner inneholder både en gruppedimensjon og en dyadisk dimensjon.

I dette studiet var lærerens observasjoner om barnas atferd og de sosiometriske intervjuene samstemte.

5.2.4 Longitudinelle studier om vennskap mellom barnehagebarn

Johnson, Ironsmith, Snow og Poteat skriver i 2000 en artikkel som oppsummerer to av deres tidligere studier om sammenhengen mellom sosial aksept og sosial tilpasning ved barnehagebarn.

De brukte den sosiometriske metoden for å vurdere barnas vennsksrelasjoner, og for å fastsette om barna var populære, avviste eller innenfor gjennomsnitt når det gjaldt sosial aksept.

Ved å drive en longitudinell studie fant Johnson et al. ut at barnas popularitet i det andre barnehageåret var mer avhengig av populariteten det første barnehageåret enn deres endring i atferd. Dette gjelder også lærerens idè om barna, hverken de eller barna endret meningen om barn med atferdsproblemer så lett selv om det har vært en endring i atferden. Videre påstår Johnson et al. at barna som hadde flere venner og ble møtt med sosial aksept i barnehagen var tryggere og hadde mer støtte da de begynte på skolen. Forfatterne understreker hvor viktig

rolle barnehagen spiller i barnas vennsksrelasjoner; barnehagen må ifølge Johnson et al. fokusere på barnas sosiale utvikling og lære dem å skaffe seg nye venner i framtiden.

I en artikkel fra 2013 presenterte Proulx og Poulin deres studie om vennskap mellom barnehagebarn. De to forskerne analyserte forholdet mellom stabiliteten i et vennsksforhold, ulike typologier av barns atferd og sosiale egenskaper. Utgangspunktet for dette studiet er at barnehagebarnas vennskap er ustabil og endrer seg i løpet av tiden, det blir derfor laget 5 ulike profiler av stabilitet (profiles of stability).

Proulx og Poulin ba alle barna i studiet om å nevne hvem deres tre beste venner var, dette ble brukt to ganger i løpet av ett år (i oktober og i mai) for å finne ut hvilke vennskap var gjensidige og hvordan vennsksrelasjonene endret seg i tiden. Den andre dimensjonen, barnets sosiale virkemåte, var vurdert gjennom en rekke spørsmål.

Forskerne avsluttet med å påstå at barna som er karakteriserte som venneløse møter (og kommer til å møte i framtiden) mange flere sosiale utfordringer enn de andre fire kategorier som har eller har hatt venner, dette bekrefter tidligere studier som understreker den viktige rollen vennskapet har i barnas sosiale liv. De la også til at vennskapets stabilitet spiller en viktigere rolle i barnehageårene, der mye annet er ustabil og nytt for barna, enn senere. Dette studiet har noen svakheter, blant annet blir det ikke tatt i vurdering om de sosiale egenskapene er grunnen for at barna havner i disse forskjellige profiler (kausaltet), og det gir oss ingen informasjon om vennsks kvalitet.

I 2016 publiserte Daniel, Santos, Antunes, Fernandes og Vaughn en longitudinell studie om barnehagebarn jevnaldrende grupper, der de brukte den sosiometriske metoden til å finne ut om dynamikker om vennskap og uvennsks (antipathies) var avhengige av hverandre i utviklingen (co-dependent).

Forskerne ville fokusere ikke bare på de positive dynamikker, men også på de negative bånd som skapes i en barnehageavdeling. De baserte seg på tidligere studier (Schaefer et al. 2010 her i Daniel et al.) som viste hvordan førskolebarn hadde en tendens i å forme vennsksbånd med barn av samme kjønn, med barn som var populære og med venner av vennene deres. De forutsa at førskolebarna skulle lage uvennsksbånd med jevnaldrende som også flere andre var uvenner med, og med barn fra motsatt kjønn. Resultatene bekreftet forventninger, og viste at den sosiometriske metoden faktisk måler de reelle vennsksbåndene mellom barn, som også andre tidligere studier påpekte.

6. Drøfting

I denne delen av oppgaven vil jeg drøfte hvordan Rammeplanen fra 2017 og de fagartiklene jeg analyserte i min litteraturstudie definerer begrepet *vennskap* og hvilke andre temaer er assosierte til dette begrepet.

6.1 Vennskapsbegrepet

Rammeplanen fra 2017 gir ingen definisjon av vennskap mellom barnehagebarn. I denne første delen blir derfor kun fagartiklene drøftet.

Det første tema som jeg vil ha med i drøftingen er vennskapsbegrepet, eller mer presist

“Hvordan forskningsstudier definerer begrepet vennskap i teorien og deretter måler det i praksis”

Alle de artiklene jeg valgte ut har vennskap som sentralt tema, de er derfor nødt til å definere hva vennskap er og holder seg til denne definisjonen når de skal undersøke det i de forskjellige studiene.

6.1.1 Vennskap i teori

Mitt mål her er å bruke Foucaults teori om makt og diskurs som analyseverktøy opp mot innholdet i disse artiklene, derfor skal fokuset her være hvordan vennskap blir definert og hvilke diskurser oppstår rundt selve begrepet.

Maktforholdet mellom voksne (ansatte, forskere) og barn er asymmetrisk: vi har makten til å definere barna og deres forhold med hverandre gjennom ordene våre, våre definisjoner påvirker og former realiteten for barna (Hammer, 2017).

Nome (2018) og Greve (2009) påstår at det er vanskelig å gi en definisjon av begrepet. Nome mener at man nesten ikke kan snakke om vennskap når det gjelder barnehagebarn, fordi deres idè av vennskap er så ulik den de ansatte har. Han mener de ansatte bruker ofte deres egne voksnenerfaringer når de refererer til barnas vennsksrelasjoner (Nome, 2018).

Greve (2009) kobler barnas vennskap med rettigheten til å velge fritt hvem de vil leke med. Hun understreker at vennsksbåndene hos små barn er akkurat like viktige som de voksnes,

mens i barnehagen blir dette begrepet ofte brukt til å regulere barnas sosiale atferd og får en “moralsk disiplinerende betydning” (Greve, 2009, s. 92). Dette er spesielt viktig når man ser på barnehagefeltet med “foucauldianske briller”, diskursene rundt vennskap i barnehagen reduserer relasjonen til en holdning mot andre (“være snille”) når det gjelder barna.

Hvis holdningen og relasjonen blir det samme og “å være venner” er det samme som “å være snille”, skaper dette en rekke spørsmål som blir ubesvarte: Hvis barna blir oppdratt til å være snille mot alle, betyr dette at alle skal være venner? Kan barna egentlig velge hvem de vil være venner med? Kan de da krangle og ikke være snille med venner? Trenger barna i det hele tatt å være snille når de ikke forholde seg til venner?

Dette strider mot de to kvaliteter som oftest blir assosiert til vennskap, som er frivillighet og gjensidighet (Greve, 2009; Helmen Borge, 2009; Nilsen, 2009; Engle et al. 2010; Shin et al., 2014; Coelho et al. 2017; Nome, 2018).

I en artikkel fra 2009, understreker Helmen Borge at vennskap er et mer abstrakt konsept enn “to barn som leker sammen”, ifølge henne har vennskap mellom barn å gjøre med de personlige kvaliteter barna har, og den opplevelsen de erfarer av å ha en venn.

Måten de ansatte tenker om, definerer, snakker rundt vennskap påvirker de holdningene de har foran barns vennsksrelasjoner, som igjen påvirker barns idé om vennskap. Et typisk eksempel er fortalt i Corsaro sin bok “Wee friends, right?” (2003), her beskriver han en situasjon der to barn leker og avviser et tredje barn som vil komme inn i leken, en voksen ser dette og gir beskjed at alle skal få være med i leken. Corsaro (2003) mener at når to barn som leker sammen skjønner de at forholdet deres er skjørt og må beskyttes fra eksterne faktorer, og det er noe de ansatte må være i stand til å anerkjenne. Nome (2008) forklarer at barna bruker forskjellige “privatiserende praksis”, altså et forsøk for å beholde en relasjon privat i en offentlig arena som barnehagen.

I 2013, Proulx og Poulins studie om vennskap hos barnehagebarn innførte en dimensjon til begrepet vennskap, stabilitet. Utgangspunktet for dette studiet var at barnehagebarnas vennskap er ustabil og endrer seg i løpet av tiden. Så mens noen barn har de samme venner hele tiden, noen andre bytter venner, og andre erstatter eller mister vennene sine i løpet av et barnehageår. De mener at vennsks stabilitet spiller en viktig rolle spesielt i barnehagen, der mye annet er nytt og ustabil for barna.

Rammeplanen snakker indirekte om denne ustabilitet, når den nevner at en av de oppgavene som personalet er å støtte barna i å oppleve og beholde vennskap (Udir, 2017).

Her viser det seg tydelig hvilken rolle de ansatte har i å kjenne igjen, beskytte og støtte disse relasjonene som er viktig i barnas sosiale utvikling. De ansatte handler ifølge deres idé av hva barna driver med og hva barnas relasjoner betyr, derfor må disse mentale begreper endre seg for at handlingene skal endres. Hvis noen i personalet anerkjenner denne skjørheten i barnas vennskapsbånd, blir hun sannsynligvis mer klar over sin rolle i å hjelpe barna å beskytte det. Selv om stabiliteten ikke er et kriterium når det gjelder barnas vennskap, kan barnas popularitet være ganske stabil i løpet av barnehageårene.

Johnson et al. skriver i 2000 en artikkel som oppsummerer to av deres tidligere studier om sammenhengen mellom sosial aksept og sosial tilpasning ved barnehagebarn. Her finner de ut at barnas "rykte" hos andre barna og lærere var vanskelig å endre, selv når barna hadde endret atferd. Den foucauldianske definisjonsmakten ligger i det de andre tenker og sier om oss, de barna som hadde hatt atferdsproblemer i begynnelsen av barnehagelivet forble definerte som "vanskelige" barna også etter deres atferd hadde positiv endret seg. En av lærerens rolle i barnehagen må også være å bruke den definisjonsmakten man har for å rehabilitere barnas dårlige rykte hos barnegruppen. Dette er et tydelig eksempel på hvordan språket og diskurser påvirker barnas liv i barnehagen, eller som Foucault kalte det "handling som påvirker handlinger" (her i Hammer, 2017).

6.1.2 Vennskap i praksis

Jeg vil her fokusere på hvordan de studiene jeg analyserte definerte vennsapsrelasjonen når de skulle undersøke det. Både de teoriene som ble referert til og de metodene som ble brukt handler om hvilke diskurser forskningsfeltet har rundt barnehagebarnas vennskap. Jeg ser her spesielt etter *hvem* informantene er i disse studiene når vennskap mellom barn skal undersøkes. En studie om barns vennskap er en gylden mulighet for barna for å kunne definere selv hvem de er venner med, dette handler igjen om definisjonsmakt.

Greve (2009) refererer til Merleau-Ponty sin tilnærming i observasjonen av barnas vennskap og mener at uten observasjonen kan vi gå glipp av mange stunder i barnas liv som skaper vennsapsrelasjoner, helt siden de er småroller (Merleau-Ponty i Greve, 2009). Dette er spesielt viktig når barna er veldig små og ikke kan uttrykke seg selv med ord.

Nome (2018) drev en mikro-etnografisk undersøkelse fra to småbarnsvidelinger i Norge for å observere kvaliteter ved samspillet blant 2-3 åringene. Han bruker ikke ordet vennskap når

han analyserer barnas samspill, men bruker observasjonen som metode for å studere disse private samspill i en offentlig kontekst.

I en studie av Dunn og Cutting fra 1999 ble vennskapsdyadene (venneparene) definerte basert på intervju med foreldrene og lærere, i tillegg til observasjon av barna i lek. Kriteriene for observasjonen var at to bar som var fysisk nære, engasjerte seg interaktivt i lek og viste hengivenhet til hverandre (affect) ble erklærte venner.

Men hva skjer hvis barna kan snakke for seg selv? Borge (2009) mener i sin artikkel at barna er de beste informanter når det gjelder vennskap, fordi det er så lett for de ansatte å bruke sine egne erfaringer for å definere det de observerer.

I deres studie, Engle et al. (2010) valgte en annen metode for å plukke ut vennedyader i en barnehageklasse og spurte mødrene i stedet. De ga mødrene en skriftlig undersøkelse for å finne ut hvem deres barn var venner med og hvilke kvaliteter relasjonen hadde. Dette er i strid med all teorien som jeg hittil har referert til, og som de selv bruker i deres studie om vennskaps gjensidighet. Forskerne var her ikke i stand til å undersøke denne kvaliteten, siden mødrene var de eneste informanter, og dette var en tydelig og erkjent svakhet i deres studie. De fleste andre studiene jeg analyserte brukte en sosiometrisk tilnærming med barna som direkte informanter, noen bruker en blanding av dette og observasjoner eller skjemaer til lærere og foreldre. Når flere metoder blir brukt, kan dette skape uenighet mellom de to målingene. for eksempel Shin et al. (2014) brukte både den sosiometriske tilnærmelsen med barna og observasjonsskjemaer med barnehagelærere for å fastsette vennedyadene. Dette førte til 57% enighet mellom de vennedyadene rapporterte av barna og de rapporterte av barnehagelærerne. I tillegg ble barna ikke spurt direkte hvem deres venner var, men de svarte på spørsmål som "hvem liker du" eller "hvem liker du å leke med?". Shin et al. mente at for barna i barnehagen er ofte vanskeligere å peke ut hvem vennene deres er og at en venn for barnehagebarn betyr ofte "et barn jeg liker å leke med".

Når andre variabler og andre metoder blir brukt, som i Coelho et al. sin studie fra 2017, kan informasjonen fra barnehagelærere og barna være mer samstemt. Coelho et al. brukte den sosiometriske metoden til å undersøke sosial aksept og vennskap hos barna, og et skjema for lærere som vurderte barnas atferd i leken.

Daniel et al. publiserte en longitudinell studie om vennskap- og uvennskaps (antipathies) dynamikker, her brukte de den sosiometriske metoden. All data om barnas vennskapsforhold ble hentet direkte fra barnas svar.

Proulx og Poulin (2013) valgte å bruke barna som informanter både når det gjaldt vennsforholdene og andre varianter i deres studie (“social preference”, “prosociality”, “aggression”, “victimization”, “shyness” og “withdrawal”).

De fleste forskere som vil undersøke vennskap mellom barn bruker en type for sosiometrisk kartlegging, der barna posisjonerer seg selv og de andre i gruppen i forhold til hvordan de opplever det sosiale nettverket som de er en del av. Når man bruker denne metoden er det lett å avdekke de sosiale relasjonene mellom barn og se om det finnes gjensidighet. Denne metoden undersøker ikke kvaliteten i relasjonen, eller hva barna mener når det hører ordet “venn”. Spesielt i en kontekst som den beskrevet av Greve (2009), der ordet venn blir “misbrukt” av de ansatte for å regulere barnas atferd, kan det være gunstig å ha en samtale med barna først om hva de mener med begrepet vennskap. Dette gjelder selvfølgelig større barn som kan uttale seg muntlig.

Er barna for små til å kunne svare på slike spørsmål, blir observasjon og etnografiske undersøkelser en mulighet til å tre inn i barnas verden.

Når man bruke en tredje person, som foreldre eller lærere, for å definere barnas forhold risikerer man at det ikke blir like akkurat som om det hadde kommet fra barna direkte.

Forskere og ansatte i barnehagen har en stor definisjonsmakt, en måte for å gi litt av denne makten tilbake til barna er at de får lov til å definere deres vennsforhold selv.

6.2 Temaer som er knyttet til vennskap

De to temaene som mest er knyttet til vennsforholdsbegrepet i de analyserte artiklene var: lek og sosiale kompetanse. I Rammeplanen og Barnehageloven er derimot fellesskap som er mest assosiert med vennskap.

6.2.1 Lek og sosial kompetanse

Lek blir umiddelbart et hovedtema når man skal undersøke vennskap hos barn, gjennom leken bygger barna deres relasjoner og selv om ikke alle barna som leker sammen er venner, alle vennene leker sammen.

I alle artiklene som ble analyserte i denne oppgaven var lek mellom barn det viktigste tegn på at det var en vennsksrelasjon mellom dem. Selv om vennskap er et litt mer komplisert konsept enn "to barn som leker sammen", forblir leken utgangspunktet for relasjonen.

Som Corsaro (2003) og andre påpeker, kan lek mellom to venner fokusere på ulike dimensjoner i samspillet: ofte handler leken om en felles interesse, andre ganger kan leken spille på barnas felles frykter. I leken utforsker barna sosiale hierarkier og lærer å kjenne på sine egne og andres grenser. Også det å utfordre personalets autoritet i barnehagen med leken gir barna en følelse av "vi mot verden" (Corsaro, 2003; Greve, 2009).

Mellom "å leke" og "å få en venn" står den sosiale kompetansen som hvert barn utvikler. Nesten alle de forskningene jeg analyserte i min litteraturstudiet koblet vennskap og sosiale kompetanse sammen. Her er mitt forsøk på en oversikt over de sosiale kompetansene som disse studiene knyttet til vennskap:

- Mentalisering eller Theory of mind (Dunn & Cutting, 1999;)
- Privatiserende praksis (Nome, 2018)
- Humor, viljen til å se like ut (Greve, 2009)
- Regulere egne følelser og impulser, imitere andres handlinger, ha felles oppmerksomhet (Helmen Borge, 2009)
- Evne til å samarbeide, dele, ha en positiv emosjonell utveksling (Engle, McElwain og Lasky, 2010)
- Prososialitet (Proulx & Poulin, 2013)
- Sosial tilpasning (Johnson, Ironsmith, Snow & Poteat, 2000; Engle, McElwain og Lasky, 2010)

Vennskap er ofte sett som en positiv relasjon mellom to barn, som hjelper barna å utvikle deres sosiale forståelse og tilpasning. Andre ganger er vennskap resultatet av barnas gode sosial utvikling. Årsaksforholdet er uklart, det som er tydelig er at det er en sammenheng mellom disse to dimensjonene.

6.2.2 Felleskap

I Rammeplanen (2017) og i Barnehageloven er det et tredje tema som er tilbakevendende, felleskap. Begge disse dokumentene snakker om felleskap og vennskap som to veldig nære temaer. Jeg vil her bringe tilbake til oppmerksomhet Nomes konseptet av "privat" og

“offentlig”: felleskap er et offentlig begrep, mens vennskap er noe privat. Når man beveger seg fra vennskap til felleskap, går man fra mikro til makro, fra å være del av en dyade til å være en del av noe større som en gruppe. Man kan til og med tolke vennskap som det første steget man tar for å høre til noe større enn bare seg selv: først en vennedyade, der man kan utvikle den følelsen av “vi-felleskap” som Nilsen (2015) snakket om, og så et felleskap med flere medlemmer.

Her vi jeg referere igjen til Sundsdals beskrivelse av vennskap som et gjennompolitisert tema (*politikum*) som må tenkes ikke bare som privat mellom to eller flere barn, men også som politisk (Sundsdal, 2015). Grunnen for at Rammeplanen og Barnehageloven snakker om felleskap og vennskap sammen kan være at de vil representere vennskap som en relasjon som kommer til å påvirke den sosiale konteksten barna vokser i. For utdanningsmyndigheter er en riktig sosial utvikling hos barn et potensielt verktøy for å forebygge problemer i sosiale tilpasning, mobbing og diskriminering (Størksen, 2014).

7. Oppsummering

Denne oppgaven handlet om vennskap mellom barnehagebarn og er mitt forsøk på å gi et svar til følgende spørsmål:

“Hvilke diskurser finnes det rundt vennskapsbegrepet mellom barnehagebarn i fagartikler og styringsdokumenter?”

Fokuset i hele oppgaven har vært diskurser rundt vennskap og hvordan de påvirker måten dette temaet blir presentert i faglitteraturen. Med utgangspunkt i et sosiokonstruktivistisk perspektiv, forsøkte jeg å utforske hvordan definisjonen av vennskap påvirker handling i barnehagen og selve forskning rundt temaet. Jeg har hentet kunnskap fra pensumbøkene og faglitteratur om vennskap mellom barnehagebarn, og har gjennom en litteraturstudie analysert og drøftet hvordan temaet har blitt forsket i ulike relevante fagartikler og styringsdokumenter.

I tillegg til det sosiokonstruktivistiske perspektivet, benyttet jeg meg av Foucaults teori om makt og diskurs som analyseverktøy gjennom litteraturstudiet. I et forsøk på å finne et svar på den, har jeg delt problemstillingen i tre under-spørsmål som jeg benyttet meg av gjennom

drøftingen: “Hvordan blir vennskap mellom barn definert? Hvilke metoder blir det brukt for å forske på det? Hvilke temaer er assosierte til vennskapsbegrepet?”

Det har vært vanskelig å finne en definisjon av begrepet som var entydig, siden ulike tilnærminger og fagområder gir ulike definisjoner av vennskap. Det ser likevel ut som om det er noen sentrale kvaliteter som karakteriserer vennsksrelasjoner mellom barn: gjensidighet, frivillighet og hengivenhet i relasjonen.

I begynnelsen av denne oppgaven gjorde jeg rede for to hovedtemaer som er sentrale i forbindelse med vennskap hos barnehagebarn: sosial kompetanse og lek.

Måten forskerne, fagpersoner og ansatte i barnehagen definerer vennskap mellom barn er viktig for hvordan de lager diskurser rundt temaet, som igjen påvirker deres handlinger i nærvær av barna. Når det gjelder forskerne var mitt mål å analysere hvordan de definerte vennskap mellom barn og deretter hvordan de brukte disse definisjonene til å forske nettopp denne relasjonen i deres studier. Hvordan bestemte de i praksis hvilke barn var venner? Noen brukte lærere og foreldre som informanter, noe som tar vekk fra barna enhver type definisjonsmakt over egne relasjoner. Andre brukte barna som informanter, gjennom sosiometriske intervjuer, andre igjen brukte både denne metoden og observasjoner fra lærere. Da jeg analyserte Rammeplanen fra 2017 og Barnehageloven ble også en tredje dimensjon synlig: felleskap. Disse to dokumentene knytter vennskap opp mot felleskap i barnehagen, noe som flytter vennskapsbegrepet fra et intimt til et offentlig plan.

Også her ble det tydeliggjort hvilken rolle de ansatte i barnehagen og spesielt pedagogene har i å skape et miljø der barna trives og kan skape vennsksrelasjoner. Barnas vennskap må være noe alle i personalgruppen observerer, kartlegger og støtter i hverdagen.

8. Avslutning

Denne bacheloroppgaven er avslutningen på fire år som barnehagelærerstudent, og handler om et av de viktigste temaene i barnehagefeltet: vennskap.

Vennskap er et komplekst fenomen, og måten de ansatte i barnehagen danner sin forståelse gjennom styringsdokumenter, faglitteratur og teorier, påvirker hvordan fenomenet blir tolket og praktisert av barnehagelæreren.

For denne oppgaven har jeg hatt utgangspunkt i den plassen vennsksrelasjoner mellom barnehagebarn får i praksis, og i et forsøk for å få en bedre oversikt over temaet har jeg brukt litteraturstudie som metode. Jeg valgte å anvende meg til Foucaults teorier om makt og diskurser til å analysere mitt utvalg av råmateriale. Oppgaven bygger sitt grunnlag rundt Foucaults teorier sett i en sosialkonstruktivistisk perspektiv.

Noen av mine funn har bekreftet den viktige rollen barnehagelæreren utvikler en faglig og reflekterende praksis med sine medarbeidere, og at hun kan veilede dem i å møte barnas vennsksrelasjoner med respekt og anerkjennelse.

De ansatte kan behandle en vennsksrelasjon mellom to barn ulikt, avhengig av hvilken definisjon av vennskap de har og måten man snakker om det i barnehagen (diskurser). Diskurser har med definisjonsmakt å gjøre, og de påvirker de ansattes handlinger og deretter barnas opplevelser i barnehagen.

Andre funn i min studie har vist at vennskap er sterkt knyttet til dimensjoner som lek, sosiale ferdigheter. Råmaterialet jeg har valgt ut for denne oppgaven, peker mot at barn som er sosialt flinke har en større mulighet til å inngå vennsksrelasjoner med andre barn. Samtidig ser det ut som om vennsksrelasjoner mellom barnehagebarn hjelper barna i å lære eller utvikle deres sosiale ferdigheter. Vennskap blir også sett som en viktig faktor i barnas sosiale tilpasning på skolen; barn som har venner i barnehagen har mer sannsynlighet for å få venner senere i livet.

Jeg har, gjennom prosessen av å skrive denne oppgaven, tilnærmet meg mer kunnskap om hvordan faglitteratur og styringsdokumentene presenterer et komplekst fenomen som vennskap i barnehagen, og hvilke diskurser finnes rundt dette temaet. I tillegg har jeg hatt muligheten til å reflektere over barnehagelærerens rolle i å skape både diskurser og praksis i hverdagen som gir barnas vennsksrelasjoner den verdigheten de fortjener.

Litteraturliste

- Alvestad, T. (2014). Når du og jeg er sammen. I Glaser, V., Størksen, I., Drugli, M. B. (red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen. Forskning og praksis* (398-409). Bergen: Fargbokforlaget.
- Barnehageloven. (2005). Lov om barnehager (LOV-2005-06-17-64). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
- Borge H. A. I. (2009) Vennskap. *Skolepsykologi*. 4 3-10. <http://www.fpkf.no/wp-content/uploads/2015/08/Vennskap.pdf>
- Coelho L., Torres N., Fernandes C. & Santos A.J. (2017) Quality of play, social acceptance and reciprocal friendship in preschool children, *European Early Childhood Education Research Journal*, 25:6, 812-823, DOI: 10.1080/1350293X.2017.1380879
- Corsaro, W. A. (2003). *We`re friends, right?: Inside kid`s culture*. Washington, D.C: National Academies Press
- Daniel, J.R., Santos, A.J., Antunes, M., Fernandes, M. & Vaughn, B.E. (2016) Co-evolution of Friendships and Antipathies: A Longitudinal Study of Preschool Peer Groups. *Frontiers in Psychology* 7:1509. doi: 10.3389/fpsyg.2016.01509
- Dunn, J., Cutting, A.L. (1999) Understanding Others, and Individual Differences in Friendship Interactions in Young Children. *Social Development*, 8(2) 201-219 <https://doi-org.galanga.hvl.no/10.1111/1467-9507.00091>
- Engle, J.M., McElwain, N.L., Lasky, N., (2010) Presence and quality of kindergarten children's friendships: concurrent and longitudinal associations with child adjustment in the early school years. *Infant and Child Development*, 20: 365–386. <https://doi-org.galanga.hvl.no/10.1002/icd.706>
- Greve, A. (2009) Vennskap mellom de yngste barna i barnehagen. *Nordisk Barnehageforskning*. 2(2) 91-98 <https://doi.org/10.23865/ntpk.v4.651>

- Greve, A. (2015) Vennskapsbegrepet. I Øksnes, Vennskap. M. & Greve, A.(Red.) *Barndom i barnehagen. Vennskap.* (s.41-60). Oslo: Cappelen Damm
- Hammer, S. O. (2017) *Foucault og den norske barnehagen.* Introduksjon til Michel Foucaults analytiske univers. Bergen: Fargbokforlaget.
- Johnson, C., Ironsmith, M., Snow, C.W. *et al.* (2000) Peer Acceptance and Social Adjustment in Preschool and Kindergarten. *Early Childhood Education Journal* **27**, 207–212 .
<https://doi-org.galanga.hvl.no/10.1023/B:ECEJ.0000003356.30481.7a>
- Kibsgaard, S. (2014). Den livsviktige leken. I Glaser, V., Størksen, I., Drugli, M. B. (red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen. Forskning og praksis* (354- 368) Bergen: Fargbokforlaget.
- Larsen, A. K., Slåtten, M. (2010) *En bok om oppvekst.* Samfunnsfag for førskolelærere (3.utg.). Bergen: Fargbokforlaget.
- Lillemyr, O.F. (2012) *Lek på alvor* (3.utg.). Oslo: universitetsforlag
- Nilsen, R. D. (2015) Vi-felleskap i barnehagen. Skiftende og situasjonsbestemt relasjonsbygging i barns sosiale rom. I Øksnes, Vennskap. M. & Greve, A.(Red.) *Barndom i barnehagen. Vennskap.* (s.61-81). Oslo: Cappelen Damm
- Nome, D.Ø. (2018) Vennskap i småbarnsavdelinger som private relasjoner på en offentlig arena. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk.* 4. 1-14
<https://doi.org/10.23865/ntpk.v4.651>
- Proulx, M., Poulin, F. (2013) Stability and Change in Kindergartners' Friendships: Examination of Links with Social Functioning. *Social Development*, 22 (1) 111-125.
doi: 10.1111/sode.12001
- Shin, N., Kim, M., Goetz, S., Vaughn, B.E. (2013) Dyadic Analyses of Preschool-aged Children's Friendships: Convergence and Differences between Friendship Classifications from Peer Sociometric Data and Teacher's Reports. *Social Development*, 23 (1) 178-195. <https://doi-org.galanga.hvl.no/10.1111/sode.12043>
- Skilbrei, M.L. (2019) *Kvalitative metoder.* Planlegging, gjennomføring og etisk refleksjon Oslo: Fagforlaget

Statistisk Sentralbyrå (2.03.2021) Barnehager.

<https://www.ssb.no/utdanning/barnehager/statistikk/barnehager>

Størksen, I. (2014). Sosial utvikling. I Glaser, V., Størksen, I., Drugli, M. B. (red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen. Forskning og praksis* (74- 99). Bergen: Fargbokforlaget.

Sundsal, E. (2015) Barns vennskap med andre. I Øksnes, Vennskap. M. & Greve, A.(Red.) *Barndom i barnehagen. Vennskap.* (s.19-40). Oslo: Cappelen Damm

Øksnes, M. & Greve, A. (2015) Vennskap i barnehagen. I Øksnes, Vennskap. M. & Greve, A.(Red.) *Barndom i barnehagen. Vennskap.* (s.11-18). Oslo: Cappelen Damm

Utdanningsdirektoratet. (2017). Rammeplanen for barnehagen – innhold og oppgaver. Oslo: Utdanningsdirektoratet. Hentet fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/>

Utdanningsdirektoratet (2018). Barns trivsel - voksnes ansvar. Veileder. Oslo:

Utdanningsdirektoratet. Hentet fra: <file:///home/chronos/u-8d8d64856a8b66314c46142e29c894f2929c5d35/MyFiles/Downloads/trivselsveileder.pdf>